[२०२४] ७ एससीआर १२११ : २०२४ आयएनएससी ५५१

श्री गुरुदत्त शुगर्स मार्केटिंग प्रा.

वि.

पृथ्वीराज सयाजीराव देशमुख आणि इतर

(फौजदारी अपील क्रमांक ३०७०-३०७१ ऑफ २०२४)

२४ जुलै २०२४

[विक्रम नाथ आणि प्रशांत कुमार मिश्रा, न्या.]

विचारकरण्याजोगा मुद्दा

"कंपनी"ने अधिकृत केलेल्या धनादेशावर स्वाक्षरी करणारा "ड्रॉवर" आहे की नाही आणि अशा स्वाक्षरीदाराला कंपनीला वगळून निगोशिएबल इन्स्ट्रुमेंट्स ॲक्ट, १८८१ च्या कलम १४३-ए नुसार अंतरिम नुकसान भरपाई देण्याचे निर्देश दिले जाऊ शकतात का? उच्च न्यायालयाने या प्रश्नाचे नकारार्थी उत्तर दिले.

हेडनोट्स[†]

निगोशिएबल इन्स्ट्रूमेंट्स ॲक्ट, १८८१ - एसएस.१३८, १४१, १४३-ए - अपीलदार कंपनीने सी लिमिटेडबरोबर अनेक करार केले आणि साखरेच्या पुरवठ्यासाठी आगाऊ देयके दिली - सी पुरवठा करण्यात अपयशी ठरली - दायित्व पार पाडण्यासाठी प्रतिवादी क्रमांक १ ते ३ (क चे संचालक) यांनी अपीलकर्त्याच्या बाजूने दोन धनादेश जारी केले

आणि निधीअभावी त्यांचा अनादर करण्यात आला - अपीलकर्त्याने नोटीस बजावली - पुन्हा देयके दिली गेली नाहीत - अपीलकर्त्याने आधी तक्रारीला प्राधान्य दिले न्यायदंडाधिकारी - दरम्यान, सी ला सीआयआरपीमध्ये प्रवेश देण्यात आला - अपीलकर्त्याने प्रतिवादी क्रमांक १ ते ३ विरूद्ध १४३-ए, एनआय कायद्यांतर्गत अंतरिम नुकसान भरपाईसाठी अर्ज दाखल केला - न्यायदंडाधिकाऱ्यांनी प्रत्येक प्रतिवादीला अंतरिम नुकसान भरपाई म्हणून एकूण धनादेश रकमेच्या ४% देण्याचे निर्देश दिले - या आदेशाला प्रतिवादी क्रमांक १ ते ३ ने उच्च न्यायालयात आव्हान दिले - उच्च न्यायालयाने प्रतिवादी क्रमांक १ ने प्राधान्य दिलेला अर्ज मंजूर केला ३ मध्ये न्यायदंडाधिकाऱ्यांनी दिलेला अंतरिम नुकसान भरपाईचा आदेश रद्द करा - शुद्धता:

एनआय कायद्याच्या कलम ७ च्या उच्च न्यायालयाच्या स्पष्टीकरणाने चेक जारी करणारी व्यक्ती म्हणून "ड्रॉवर" ची अचूक ओळख केली - एनआय कायद्याच्या कलम 138 अंतर्गत जबाबदाऱ्या आणि दायित्वे समजून घेण्यासाठी हे स्पष्टीकरण मूलभूत आहे, ज्यामुळे ते बनते

चेक सादर करताना ड्रॉवरने त्यांच्या खात्यात पुरेसा निधी असणे आवश्यक आहे हे स्पष्ट करणे - कलम १४३-ए अंतर्गत संचालक किंवा इतर व्यक्तीदेखील जबाबदार असाव्यात असा याचिकाकर्त्यांचा युक्तिवाद वैधानिक भाषा आणि हेतूचा चुकीचा अर्थ लावतो - फौजदारी कायद्यातील विकृत दायित्वाविरुद्धचा सामान्य नियम अधोरेखित करतो की

विशिष्ट वैधानिक तरतुदी अशा दायित्वाचा विस्तार केल्याशिवाय इतरांना सामान्यत: गुन्हेगारीदृष्ट्या जबाबदार धरले जात नाही - एनआयचे कलम १४१ कायदा ही अशीच एक तरतूद आहे, ज्यात चेकच्या अनादराबद्दल कंपनीच्या अधिकाऱ्यांना जबाबदारी देण्यात आली आहे - हे तत्त्व कलम १४३-अ पर्यंत वाढविण्याचा, अंतरिम नुकसान भरपाईसाठी संचालक किंवा इतर व्यक्तींना वैयक्तिकरित्या जबाबदार धरण्याचा अपीलकर्त्यांचा प्रयत्न निराधार आहे - उच्च न्यायालयाने योग्यच जोर दिला की कलम १४१ अन्वये दायित्व संबंधित व्यक्तीच्या वर्तनातून किंवा चुकण्यामुळे उद्भवते, केवळ कंपनीतील त्यांचे स्थानच नाही - कायदेशीर संस्था आणि अधिकृत स्वाक्षरीकर्ता म्हणून काम करणार्या व्यक्ती यांच्यातील फरक महत्त्वाचा आहे - अधिकृत स्वाक्षरीकर्ता कंपनीच्या वतीने कार्य करतात परंतु कंपनीची कायदेशीर ओळख गृहीत धरत नाहीत - कॉर्पोरेट कायद्याचे मूलभूत हे तत्त्व हे सुनिश्चित करते की अधिकृत स्वाक्षरीकर्ते त्यांच्या कृतींद्वारे कंपनीला बांधू शकतात, परंतु ते त्यांची कायदेशीर स्थिती कंपनीशी विलीन करत नाहीत - हा फरक उच्च न्यायालयाच्या निर्णयाचे समर्थन करतो कलम १४३-अ अन्वये ड्रॉवर चा अर्थ विशेषतः धनादेश जारी करणाऱ्याला आहे, अधिकृत स्वाक्षरीदारांना नाही - अधिकृत स्वाक्षऱ्यांना वगळून धनादेश जारी करणारा म्हणून 'ड्रॉवर'चा काटेकोर अर्थ लावण्याचा उच्च न्यायालयाचा निर्णय सुस्थापित आहे - हे विवेचन कायदेविषयक हेतू, प्रस्थापित कायदेशीर उदाहरणे आणि वैधानिक

विवेचनाच्या तत्त्वांशी सुसंगत आहे - कलम १३८ अन्वये गुन्ह्याची प्राथमिक जबाबदारी कंपनीची आहे, आणि कंपनीचे व्यवस्थापन कलम १४१ मध्ये दिलेल्या विशिष्ट अटींमध्येच जबाबदार आहे - अशा प्रकारे अपीलकर्त्यांचे म्हणणे फेटाळले जाते आणि उच्च न्यायालयाचा निर्णय कायम ठेवला जातो - अशा प्रकारे, कायद्याचा प्रश्न यासमोर ठेवला जातो

कोर्टाला नकारार्थी उत्तर दिले जाते. [पारस २८, २९, ३०, ३५]

केस लॉ चा हवाला

अनिता हाडा विरुद्ध गॉडफादर ट्रॅव्हल्स अँड टूर्स प्रा.[२०१२] ५ एससीआर ५०३**:**

(२०१२) ५ एससीसी ६६१ **- लागू नाही.**

नजीर अहमद विरुद्ध राजा सम्राट, **आकाशवाणी** १९३६ **प्रिवी कौन्सिल** २५३**;** *सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया विरुद्ध रवींद्र* [२००१] सुप ४ एससीआर ३२३**: (२००२) १ एससीसी ३६७;** *नूर मोहम्मद विरुद्ध खुर्रम पाशा* [२०२२] ६ एससीआर ८६० **:** (२०२२) ९ **एससीसी** २३**;** *एन. हरिहर कृष्णन विरुद्ध जे थॉमस* [२०१७] ९ एससीआर ३२४**:** (२०१८) १३ **एससीसी** ६६३**;** *के.के. आहुजा विरुद्ध व्ही.के.वोहरा* [२००९] ९ एससीआर ११४४**:**

(२००९) १० एससीसी ४८ - संदर्भित.

कृत्यांची यादी[संपादन]

निगोशिएबल इन्स्ट्रुमेंट्स अॅक्ट, १८८१; फौजदारी प्रक्रिया संहिता, १९७३; दिवाळखोरी आणि दिवाळखोरी संहिता, २०१६.

कीवर्डची यादी

निगोशिएबल इन्स्ट्रुमेंट्स अॅक्ट, १८८१ चे कलम १३८; निगोशिएबल इन्स्ट्रुमेंट्स अॅक्ट, १८८१ चे कलम १४१; नेगोशिएबल इन्स्ट्रुमेंट्स अॅक्ट, १८८१ चे कलम १४३-अ; धनादेशावर स्वाक्षरी; निधीअभावी धनादेशाचा अनादर; अंतरिम नुकसान भरपाई; फौजदारी कायद्यातील विकृत दायित्व; कायदेशीर संस्था आणि अधिकृत स्वाक्षरीकर्ता म्हणून कार्य करणार्या व्यक्तींमध्ये फरक; कंपनीचे अधिकृत स्वाक्षरीदार; 'ड्रॉवर'चा अर्थ; १३८ अन्वये प्राथमिक जबाबदारी कंपनीची आहे.

त्यातून उद्भवलेले प्रकरण

फौजदारी अपील अधिकारक्षेत्र: फौजदारी अपील क्रमांक ३०७०३०७१ २०२४

मुंबई उच्च न्यायालयाच्या दिनांक ०८.०३.२०२३ आणि २९.०३.२०२३ च्या सीआरएलए क्रमांक ९६७ मधील निकाल व आदेशावरून

पक्षांची उपस्थिती

डी.पी. सिंग, मनू मिश्रा, श्रेया दत्त, इमान खेरा, सोनम गुप्ता, अपीलकर्त्याचे अॅड.

सिद्धार्थ दवे, सर ॲड., रामचंद्र मदान, एमएस तनिषा कौशल, आदित्य अनिरुद्ध पांडे, सिद्धार्थ धर्माधिकारी, भरत बागला, सौरव सिंह, आदित्य कृष्णा, एमएस प्रीत एस फणसे, आदर्श दुबे, ॲड. उत्तरदात्यांसाठी.

सर्वोच्च न्यायालयाचा निर्णय / आदेश

न्यायमूर्ती विक्रम नाथ, न्या.

1 सोडा.

2 सीआरएलए ९६७/२०२२ मध्ये मुंबई उच्च न्यायालयाने दिनांक ०८.०३.२०२३ आणि २९.०३.२०२३ रोजी दिलेल्या निर्णय आणि आदेशांना आव्हान देणारी सध्याची अपीले दाखल केली आहेत, ज्याद्वारे उच्च न्यायालयाने विद्यमान प्रतिवादींनी दाखल केलेला फौजदारी अर्ज मंजूर केला आणि रद्द बातल ठरवला

निगोशिएबल इन्स्ट्रुमेंट्स ॲक्ट, १८८१ च्या कलम १४३-ए अंतर्गत अंतरिम देयक[1] प्रतिवादींनी - ज्या कंपनीच्या खात्यावर अपमानित धनादेश काढला आहे त्या कंपनीच्या संचालकांनी भरावा, असे आदेश न्यायदंडाधिकाऱ्यांनी दिले आहेत.

3 याचिकाकर्त्या कंपनीने सप्टेंबर २०१६ ते जून २०१७ या कालावधीत एका ऊस ॲग्रो एनर्जी (इंडिया) लिमिटेड (त्यानंतर ऊस) या कंपनीबरोबर अनेक करार आणि विक्री आदेश केले. या करार व विक्री आदेशान्वये अर्जदाराने ऊसाद्वारे साखरेच्या पुरवठ्यासाठी

1 थोडक्यात, "एनआय कायदा"

रु.६३,४६,00,000/- (रु. ६३ कोटी ४६ लाख) आगाऊ देयके दिली. याचिकाकर्त्याने असा आरोप केला आहे की ऊस ऑर्डर केलेल्या प्रमाणात साखर पुरवठा करण्यात अपयशी ठरला आणि ठरल्याप्रमाणे इतर जबाबदाऱ्या देखील पार पाडण्यात अपयशी ठरला. ऊस यांनी अर्जदाराला देय व देय असलेली आगाऊ रक्कम परत करण्याचे मान्य केले. ३०.०१.२०१८ रोजी ऊसाने १,००,००,०००/- रुपये (एक कोटी रुपये) रक्कम परत केली.

4 त्यानंतर प्रतिवादी क्र.१ ते ३ ने अर्जदाराच्या बाजूने दिनांक ३०.०३.२०२० रोजी दोन धनादेश दिले, एक रु.४५,००,००,०००/- (रु.पंचेचाळीस कोटी) आणि एक रु.६४,४१,३००/- (रु. सहा कोटी ६४ लाख ४१ हजार तीनशे) असे एकूण ५१,६४,४१,३००/- रुपये (रु. या दोन धनादेशांवर ऊसाचे अध्यक्ष प्रतिवादी क्रमांक १ यांची स्वाक्षरी होती.

5 हे धनादेश बॅंकेला सादर करण्यात आले होते, परंतु निधीअभावी त्यांचा अनादर करण्यात आला, असे दिनांक ०२.०६.२०२० च्या रिटर्न मेमोद्वारे नमूद करण्यात आले आहे. थकबाकी भरण्याची मागणी करणाऱ्या धनादेशांचा अवमान केल्याप्रकरणी प्रतिवादी क्रमांक १ ते ३ यांना अपीलकर्त्याने दिनांक १८.०६.२०२० रोजी नोटीस बजावली. ३०.०६.२०२० रोजी नोटीस बजावण्यात आली. देय देयके न दिल्याने अपीलकर्त्याने प्रथम वर्ग न्यायदंडाधिकारी, कोल्हापूर यांच्याकडे तक्रार दाखल केली, जी २०२० च्या समरी क्रिमिनल केस नंबर २९६७ म्हणून नोंदविण्यात आली. दिनांक ११.०८.२०२० रोजी प्रथम वर्ग न्यायदंडाधिकारी, कोल्हापूर यांनी प्रतिवादी क्रमांक १ ते ३ विरुद्ध कार्यवाही केली. मध्यंतरी नॅशनल कंपनी लॉ

ट्रिब्युनल, मुंबई यांच्या आदेशाने ऊसाला कॉर्पोरेट दिवाळखोरी निवारण प्रक्रियेत प्रवेश देण्यात आला.

6 प्रतिवादी क्रमांक १ ते ३ यांनी न्यायदंडाधिकाऱ्यांसमोर हजर राहून फौजदारी प्रक्रिया संहिता १८६० च्या कलम २५८ अन्वये अर्ज दाखल करून [2] ऊसाविरुद्ध सुरू असलेल्या स्थगितीच्या अनुषंगाने कार्यवाही थांबविण्याची मागणी केली. दिनांक २०.०५.२०२१ रोजी कलम १४, दिवाळखोरी व दिवाळखोरी संहिता, २०१६ अन्वये ऊसावर स्थगिती देण्याचा आदेश देण्यात आला.[3] प्रतिवादी क्रमांक १ ते ३ यांनी केन यांच्यासह सीआरपीसीच्या कलम २५८ अन्वये न्यायदंडाधिकाऱ्यांसमोरील कार्यवाही थांबविण्यासाठी आणखी एक अर्ज केला.

7 न्यायदंडाधिकाऱ्यांनी वरील अर्ज अंशतः मंजूर केला आणि स्थगितीचा आदेश लागू होईपर्यंत आयबीसीच्या कलम १४, नुसार केनविरुद्ध तक्रार पुढे जाऊ नये, असे स्पष्ट केले; परंतु या तक्रारीत प्रतिवादी क्रमांक १ ते ३ विरुद्ध कार्यवाही करण्याचे आदेश देण्यात आले होते. न्यायदंडाधिकाऱ्यांनी निरीक्षण नोंदवले की कलम १४, आयबीसीच्या योजनेनुसार कलम १३८, एनआय कायद्यांतर्गत दंडनीय गुन्ह्यांची कार्यवाही केवळ कॉर्पोरेट कर्जदारांसाठी स्थगितीच्या आदेशाद्वारे रोखली जाते आणि आरोपी कंपनीसाठी प्रातिनिधिक क्षमतेने प्रतिवादी म्हणून प्रतिवादी म्हणून नियुक्त केलेल्या इतर नैसर्गिक व्यक्तींविरूद्ध नाही.

---

2 CRPC

3 आयबीसी

8 न्यायदंडाधिकाऱ्यांसमोर फौजदारी कार्यवाही प्रलंबित असताना प्रतिवादींकडून अंतरिम नुकसान भरपाई मिळावी म्हणून अपीलकर्त्याने प्रतिवादी क्रमांक १ ते ३ विरुद्ध एनआय कायद्याच्या कलम १४३-अ, एनआय कायद्यांतर्गत अर्ज दाखल केला. २७.०४.२०२२ च्या आदेशान्वये न्यायदंडाधिकाऱ्यांनी प्रत्येक प्रतिवादीला ६० दिवसांच्या आत अंतरिम नुकसान भरपाई म्हणून एकूण धनादेशाच्या रकमेच्या ४% रक्कम देण्याचे निर्देश दिले. प्रतिवादींनी केलेल्या अर्जावर अंतरिम नुकसान भरपाई देण्यासाठी त्यांना २६.०७.२०२२ पर्यंत मुदतवाढ देण्यात आली होती.

9 अपीलकर्त्याने कलम ४२१, सीआरपीसी आणि कलम १४३-ए (५), एनआय अधिनियम अंतर्गत २७.०४.२०२२ च्या आदेशाची अंमलबजावणी करण्यासाठी आणि अशा प्रकारे दंड असल्याप्रमाणे अंतरिम नुकसान भरपाई वसूल करण्याची विनंती करणारा अर्ज मंजूर केला. प्रतिवादींनी अर्जावर आपले उत्तर दाखल केले, ते न्यायदंडाधिकाऱ्यांकडे प्रलंबित आहे.

10 प्रतिवादी क्रमांक १ ते ३ यांनी न्यायदंडाधिकाऱ्यांनी दिलेल्या २७.०४.२०२२ च्या अंतरिम नुकसान भरपाईच्या आदेशाला आव्हान देत २०२२ च्या फौजदारी अर्ज क्रमांक ९६७ ला उच्च न्यायालयात प्राधान्य दिले. उच्च न्यायालय,

दिनांक २३.०९.२०२२ च्या अंतरिम आदेशाद्वारे त्यामध्ये दिलेल्या आदेशाच्या अंमलबजावणीस स्थगिती दिली आहे.

11 वरील अर्ज प्रलंबित असताना, उच्च न्यायालयाने याच मुद्द्याशी निगडित रिट याचिका आणि फौजदारी अर्जाच्या बॅचमध्ये आणि कायद्याचा प्रश्न हाताळला की "कंपनी"ने अधिकृत केलेल्या धनादेशावर स्वाक्षरी करणारा "ड्रॉवर" आहे का आणि अशा स्वाक्षरीकर्त्याला कलम १४३ ए नुसार अंतरिम नुकसान भरपाई देण्याचे निर्देश दिले जाऊ शकतात का, एनआय कायद्याने कंपनीला बाजूला सारून, ०८.०३.२०२३ च्या अंतिम निर्णय आणि आदेशाद्वारे असे म्हटले आहे की चेकवर स्वाक्षरी करणारा कलम १४३-ए, एनआय कायद्यानुसार 'ड्रॉवर' नाही आणि कलम १४३ ए अंतर्गत अंतरिम नुकसान भरपाई देण्याचे निर्देश दिले जाऊ शकत नाहीत.

12 २०२२ च्या फौजदारी अर्ज क्रमांक ८८६ मधील समन्वय पीठाच्या वरील निर्णय आणि आदेशाच्या अनुषंगाने उच्च न्यायालयाने दिनांक २९.०३.२०२३ च्या आदेशाद्वारे प्रतिवादी क्रमांक १ ते ३ ने प्राधान्य दिलेला अर्ज मंजूर केला आणि न्यायदंडाधिकाऱ्यांनी २७.०४.२०२२ रोजी दिलेला अंतरिम नुकसान भरपाईचा आदेश रद्द बातल ठरवला.

13 अपीलकर्त्याने उच्च न्यायालयाचा दिनांक २९.०३.२०२३ रोजीचा निर्णय व आदेश तसेच ०८.०३.२०२३ रोजीच्या निर्णय व आदेशाला आव्हान दिले आहे. उच्च *न्यायालयाने तयार केलेल्या कायद्याच्या व्यापक प्रश्नाच्या* तुलनेत या आदेशांच्या अचूकतेवर प्रश्नचिन्ह उपस्थित करणारी सध्याची अपील दाखल करण्यात आली आहे:

'कंपनी'ने अधिकृत केलेल्या धनादेशावर स्वाक्षरी करणारा 'ड्रॉवर' आहे का आणि अशा स्वाक्षरीदाराला कंपनीला वगळून निगोशिएबल इन्स्ट्रुमेंट्स ॲक्ट, १८८१ च्या कलम १४३ अ नुसार अंतरिम नुकसान भरपाई देण्याचे निर्देश देता येतील का?

14 उच्च न्यायालयाने २०२२ च्या फौजदारी अर्ज क्रमांक ८८६ मधील ०८.०३.२०२३ च्या आपल्या निर्णयात वरील प्रश्नाचे नकारार्थी उत्तर दिले आणि आमच्यासमोरील अपीलकर्त्याच्या बाबतीत 29.03.2023 च्या आपल्या आदेशात ते कायम ठेवले. कायद्याच्या प्रश्नाचे उत्तर देण्यासाठी आणि त्याच्या मताची सत्यता ठरविण्यासाठी उच्च न्यायालयासमोरील विचार आणि त्याचे विश्लेषण पाहणे आवश्यक आहे.

उच्च न्यायालयाने नोंदवलेली निरीक्षणे

१५. उच्च न्यायालयाने वरील प्रश्नाचे नकारार्थी उत्तर देताना एनआय कायद्यांतर्गत संबंधित कायद्यांचा अर्थ तसेच वकिलांनी उच्च न्यायालयासमोर केलेल्या युक्तिवादात आधार घेतलेल्या निर्णयांच्या आधारे अनेक निरीक्षणे नोंदविली.

१५.१. धनादेशाच्या ड्रॉवरचे बंधन

एनआय कायद्याच्या कलम ७ नुसार बिल ऑफ एक्स्चेंज किंवा चेक बनवणाऱ्याला 'ड्रॉअर' आणि पैसे भरण्याचे निर्देश देणाऱ्या व्यक्तीला 'ड्रॉई' असे संबोधले जाते, असे निरीक्षण उच्च न्यायालयाने नोंदवले. ड्रॉवर ही धनादेश देणारी व्यक्ती असते. एनआय कायद्याचे कलम १३८, १४३ अ आणि १४८ अध्याय सोळाव्या अंतर्गत येतात, जे अपुऱ्या निधीमुळे काही

धनादेशांचा अनादर केल्याबद्दल दंडाशी संबंधित आहे. कलम १३८ चे साधे वाचन केल्यास असे अधोरेखित होते की ड्रॉवरमध्ये चेक कव्हर करण्यासाठी पुरेसा निधी असलेले खाते असणे आवश्यक आहे. कलम १३८ अन्वये प्राथमिक जबाबदारी ड्रॉवरवर आहे, धनादेश सादर करताना खात्यात पुरेसा निधी आहे की नाही याची खात्री करणे आवश्यक आहे. शिवाय ड्रॉवरवर डिमांड नोटीस दिल्याशिवाय कलम १३८ अन्वये गुन्हा पूर्ण होत नाही, ड्रॉवरची जबाबदारी अधोरेखित होते. धनादेश रद्द होण्यापूर्वी आणि नंतर आवश्यक अटींची पूर्तता करण्याच्या अधीन राहून धनादेश न भरता परत केल्यास ड्रॉवरला मुख्य गुन्हेगार मानले जाते.

१५.२. फौजदारी दायित्वाचा सामान्य नियम

उच्च न्यायालयाने फौजदारी प्रकरणांमध्ये विकृत दायित्वाविरूद्ध सामान्य नियम नोंदविला, जिथे सामान्यत: व्यक्तींनी केलेल्या कृत्यांसाठी व्यक्तींना गुन्हेगारीदृष्ट्या जबाबदार धरले जात नाही. तथापि, हे तत्त्व अतिरिक्त पक्षांना दायित्व वाढविणार्या विशिष्ट वैधानिक तरतुदींद्वारे तयार केलेल्या अपवादांच्या अधीन आहे. कलम १४१, एनआय ॲक्ट ही अशी एक तरतूद आहे जी एखाद्या कंपनीने आपल्या अधिकाऱ्यांना दिलेल्या धनादेशाचा अनादर केल्याबद्दल फौजदारी जबाबदारी वाढवते. कलम १४१ अन्वये दायित्व हे संबंधित व्यक्तीचे वर्तन, कृत्य किंवा चूक यातून उद्भवते, केवळ कंपनीतील त्यांचे पद नाही, यावर न्यायालयाने भर दिला. या तरतुदीमुळे कंपनीचे अधिकारी, जसे की धनादेशावर स्वाक्षरी करणारे,

व्यवस्थापकीय संचालक किंवा कंपनीच्या कारभाराची जबाबदारी सांभाळणारे अधिकारी कायदेशीर कल्पनेद्वारे विकृत दायित्व स्थापित करतात. अशा प्रकारे, धनादेशाचा ड्रॉवर प्रामुख्याने जबाबदार असला तरी, कलम १४१ कंपनीच्या व्यवस्थापनाशी संबंधित इतरांना समाविष्ट करण्याची जबाबदारी वाढवते, केवळ ड्रॉवरपलीकडे उत्तरदायित्व सुनिश्चित करते.

१५.३. अधिकृत स्वाक्षरीकर्त्याची तुलना कंपनीशी केली जाऊ शकत नाही

शिवाय, उच्च न्यायालयाने एनआय कायद्याच्या चौकटीत कायदेशीर संस्था आणि अधिकृत स्वाक्षरी करणारे म्हणून काम करणार्या व्यक्ती यांच्यातील फरक तपासला. कंपन्यांचे अधिकृत प्रतिनिधी म्हणून व्यक्ती धनादेशांवर स्वाक्षरी करू शकतात, परंतु ते कंपनीची कायदेशीर ओळख गृहीत धरत नाहीत, असे निरीक्षण सर्वोच्च न्यायालयाने नोंदवले. कॉर्पोरेशन किंवा कंपनीसारखी कायदेशीर संस्था म्हणजे अधिकार, कर्तव्ये आणि त्याचे व्यवस्थापन किंवा प्रतिनिधित्व करणार्या व्यक्तींपासून स्वतंत्रपणे खटला भरण्याची आणि खटला चालविण्याची क्षमता असलेल्या कायद्याची कृत्रिम निर्मिती आहे, असे न्यायालयाने स्पष्ट केले. अधिकृत स्वाक्षरीकर्ता कंपनीच्या वतीने काम करत असला तरी कायद्यानुसार व्यक्ती म्हणून वेगळा राहतो, यावर न्यायालयाने भर दिला. हा फरक महत्वाचा आहे कारण हे स्पष्ट करते की अधिकृत स्वाक्षरीदाराने हाती घेतलेल्या कृती आणि जबाबदाऱ्या ते प्रतिनिधित्व करणार्या कंपनीस जबाबदार आहेत, परंतु त्यांची कायदेशीर स्थिती कंपनीतच

विलीन करत नाहीत. अशा प्रकारे, अधिकृत स्वाक्षरीकर्ता त्यांच्या कृतींद्वारे कंपनीला बांधू शकतो, परंतु कायद्याच्या दृष्टीने ते कायदेशीर अस्तित्वात रूपांतरित होत नाहीत.

१५.४. कलम १४३-अ चे स्पष्टीकरण आणि कायदेविषयक हेतू

शिवाय, उच्च न्यायालयाने वैधानिक विवेचनाचे तत्त्व, विशेषत: एनआय कायद्याच्या कलम १४३ ए आणि १४८ च्या संदर्भात, जे विचाराधीन आहेत, अधोरेखित केले. त्यात साध्या भाषेच्या आधारे कायद्यांचा अर्थ लावणे आणि उद्दिष्टपूर्ण बांधकाम लागू करणे यातील द्वंद्वावर चर्चा करण्यात आली. न्यायालयाच्या मते, जेव्हा वैधानिक भाषा स्पष्ट आणि निःसंदिग्ध असते, तेव्हा ती स्वतःच बोलते आणि अधिक अर्थ लावण्याची आवश्यकता नसते. कायदेशीर हेतूशी जुळवून घेण्यासाठी किंवा अवास्तव परिणाम टाळण्यासाठी कायदेशीर संदर्भाला वेगळ्या अर्थाची आवश्यकता नसल्यास शब्दांचा नैसर्गिक आणि सामान्य अर्थ प्रबळ असावा.

१५.४,१. न्यायालयाने पुढे स्पष्ट केले की कायदेविषयक हेतू कायद्यांच्या स्पष्टीकरणास मार्गदर्शन केले पाहिजे, एकूण हेतू समजून घेण्यासाठी कायद्याच्या सर्व भागांचा एकत्रित पणे विचार केला पाहिजे. कायद्यातील शब्द आणि वाक्ये ही कायदेविषयक उद्दिष्टे आणि कायद्याची व्यापक चौकट लक्षात घेऊन संदर्भाने समजली गेली पाहिजेत, यावर भर देण्यात आला. हा समग्र दृष्टिकोन सुनिश्चित करतो की वैधानिक विवेचन विधिज्ञांच्या हेतूंशी विश्वासू

राहील आणि विभक्त तरतुदींच्या शाब्दिक वाचनातून उद्भवू शकणारी विसंगती किंवा अन्याय टाळेल.

१५.४,२. उच्च न्यायालयाने कलम १४३ अ चा स्पष्टीकरणाच्या इतर नियमांचा आधार न घेता स्पष्ट पणे अर्थ लावला पाहिजे यावर भर दिला. कलम १४३ अ मधील 'ड्रॉवर' या शब्दाचा स्पष्ट आणि स्पष्ट अर्थ असून, विशेषत: धनादेश देणाऱ्या व्यक्तीचा उल्लेख करण्यात आला आहे. निगोशिएबल इन्स्ट्रूमेंट्स (अमेंडमेंट) ॲक्ट, २०१८ च्या स्टेटमेंट ऑफ ऑब्जेक्ट्स अँड प्रयोजनाचा संदर्भ देत उच्च न्यायालयाने नमूद केले की, कलम १४३ ए चा उद्देश ड्रॉवरवर दायित्व लादून अपमानित धनादेशदेणाऱ्यांना अंतरिम दिलासा देणे हा आहे. उच्च न्यायालयाच्या म्हणण्यानुसार, हे निरर्थक खटल्यांना आळा घालण्यासाठी आणि चेक अनादर प्रकरणांचा त्वरित निपटारा करण्याच्या कायदेशीर हेतूशी सुसंगत आहे.

१५.४,३. उच्च न्यायालयाने 'ड्रॉवर'च्या व्याख्येत अधिकृत स्वाक्षऱ्यांचा समावेश करण्यास नकार दिला. कलम १४३ अ मधील विधिमंडळाच्या शब्दांची निवड विशेषत: धनादेशाच्या ड्रॉवरला लक्ष्य करते, मग ती व्यक्ती असो किंवा कंपनी, आणि अधिकृत स्वाक्षरीदारांना जबाबदारी देत नाही, याकडे न्यायालयाने लक्ष वेधले. प्रस्थापित कायदेशीर उदाहरणांचा आधार घेत उच्च न्यायालयाने एनआय कायद्यात 'ड्रॉवर' या शब्दाला विशिष्ट कायदेशीर अर्थ असल्याचे अधोरेखित केले. न्यायालयाने सातत्याने धनादेश देणाऱ्याला काटेकोरपणे संदर्भदेण्यासाठी 'ड्रॉवर'चा अर्थ लावल्याची प्रकरणे अधोरेखित केली आणि हा अर्थ कायम

ठेवण्याच्या आपल्या निर्णयाला पुष्टी दिली. उच्च न्यायालयाने सध्याच्या खटल्यातील शाब्दिक विवेचनावर भर देण्यासाठी खालील निकालांचा आधार घेतला:

नजीर अहमद* वि. *राजा सम्राट[4] **दुसरा.** ***सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया*** वि. ***रवींद्र***[5] **तिसरा.** ***नूर मोहम्मद*** वि. ***खुर्रम पाशा***[6]

१५.४.४. एनआय कायद्याच्या चौकटीतील 'ड्रॉवर' म्हणजे धनादेश देणाऱ्या पक्षाचा सातत्याने उल्लेख आहे, या निष्कर्षावर उच्च न्यायालयाने भर दिला. वैधानिक विवेचनात सातत्य असणे आवश्यक असल्याचे कारण देत अधिकृत स्वाक्षऱ्यांचा समावेश करण्यासाठी या व्याख्येचा विस्तार करण्याची मागणी करणारा युक्तिवाद न्यायालयाने फेटाळून लावला.

१५.४.५. उच्च न्यायालयाने त्याच्या स्पष्टीकरणाचे समर्थन करण्यासाठी कंपनी कायद्याची तत्त्वे देखील लागू केली. हे कंपनी कायद्याअंतर्गत कंपनी आणि त्याच्या अधिकृत स्वाक्षरीदारांच्या स्वतंत्र कायदेशीर ओळखीची पुष्टी करते, जे कलम १४३ ए अंतर्गत स्वाक्षरी करणार् यांना दायित्व वाढविण्यास प्रतिबंधित करते.

१६ शेवटी, उच्च न्यायालयाचे विश्लेषण अधिकृत स्वाक्षरीकर्ता म्हणून काम करणार्या व्यक्ती आणि एनआय कायद्यांतर्गत त्यांचे प्रतिनिधित्व करणार्या कायदेशीर संस्थांमधील महत्त्वपूर्ण फरक अधोरेखित करते.

---

4 आकाशवाणी 1936 प्रिवी कौन्सिल 253

5[2001] सुप 4 एससीआर 323: (2002) 1 एससीसी 367

6[2022] 6 एससीआर 860: (2022) 9 एससीसी 23

17 पक्षकारांच्या वकिलांनी आपल्यासमोर मांडलेल्या युक्तिवादाचा अभ्यास करण्यापूर्वी उच्च न्यायालयाने आपल्यासमोरील तसेच आपल्यासमोरील पक्षकारांनी दिलेल्या दोन निर्णयांच्या संदर्भात केलेली निरीक्षणेही पाहणे आवश्यक आहे.

18 उच्च न्यायालयाने अनिता*हाडा विरुद्ध गॉडफादर ट्रॅव्हल्स अँड टूर्स प्रायव्हेट लिमिटेड या कंपनीवर केलेल्या निर्भरतेवर सुनावणी केली.*[7]आणि *एन. हरिहरकृष्णन विरुद्ध जे. थॉमस यांच्या*[8] निरीक्षणानुसार, अनिता हाडा **(सुप्रा)** यांनी कलम १४१ एनआय कायद्यांतर्गत खटला चालविण्यासाठी कंपनीला आरोपी म्हणून सामील करण्याची आवश्यकता अधोरेखित केली, तर एन. हरिहरकृष्णन **(सुप्रा)** यांनी स्पष्ट केले की अधिकृत स्वाक्षरीकर्त्यास एनआय कायद्याच्या कलम १३८ अंतर्गत "ड्रॉवर" मानले जात नाही. या निकालांनी उच्च न्यायालयाला विकृत दायित्वासंबंधी एनआय कायद्यातील तरतुदी आणि वैधानिक चौकटीत "ड्रॉवर" या शब्दाची व्याख्या स्पष्ट करण्यात मार्गदर्शन केले.

अपीलकर्त्याचे म्हणणे

19 धनादेशावर स्वाक्षरी नसतानाही एखाद्या कंपनीचे संचालक, व्यवस्थापकीय संचालक, अध्यक्ष, प्रवर्तक यांना कलम १४१, एनआय कायद्यांतर्गत आरोपी म्हणून दोषी ठरवले

7[2012] 5 एससीआर 503: (2012) 5 एससीसी 661

8[2017] 9 एससीआर 324: (2018) 13 एससीसी 663

जाऊ शकते, तर अशा व्यक्तींपैकी एक किंवा अधिक व्यक्तींना अंतरिम नुकसान भरपाई देण्यास जबाबदार धरणे योग्य आहे, असा युक्तिवाद याचिकाकर्त्याच्या वकिलांनी केला.

20 एनआय कायद्यातील कलम १४३-अ, या उद्देशाचा आधार घेत अवाजवी विलंबाचा प्रश्न सोडविण्यासाठी आणि अपमानित धनादेशदेयकांना दिलासा देण्यासाठी, संचालक किंवा कंपनीच्या प्रभारी अशा कोणत्याही व्यक्तीने अंतरिम नुकसान भरपाई देऊन हे करणे न्याय्य आणि न्याय्य आहे, असे सादर करण्यात आले. हे तरतुदीच्या उद्दीष्टांशी आणि उद्दिष्टांशी सुसंगत असेल.

21 तसेच, सध्याच्या प्रकरणात कंपनी सीआयआरपीमध्ये दाखल झाली आहे, त्यामुळे तिचा बदललेला अहंकार असल्याने कंपनीविरुद्ध सीआयआरपीच्या कारवाईच्या अनुषंगाने तरतुदीच्या उद्देशानुसार अंतरिम नुकसान भरपाई देण्याचे निर्देश केवळ संचालकांनाच दिले जाऊ शकतात, अपमानित धनादेश देणाऱ्यांना अंतरिम दिलासा देता येणार नाही, असा युक्तिवाद करण्यात आला. ज्यामुळे कलम १४३-अ चा हेतू फसला आणि प्रलंबित खटल्यामुळे आधीच त्रस्त असलेल्या देयकांवर अन्याय झाला.

22 अपीलकर्त्याच्या अभ्यासू वकिलांनी पुढे सांगितले की, या तरतुदीचा कोणताही प्रतिबंधात्मक अर्थ लावल्यास अपमानित धनादेश देणाऱ्यास अंतरिम नुकसान भरपाई देण्याचा हेतू नष्ट होईल. आपला युक्तिवाद अधिक बळकट करण्यासाठी त्यांनी ***अनिता***

हाडा (सुप्रा) *मधील या न्यायालयाच्या निर्णयाचा आधार घेतला* [9]आणि सादर केले की निकालाच्या परिच्छेद २० मध्ये या न्यायालयाने असे निरीक्षण नोंदवले आहे की एखाद्या कंपनीचा अधिकृत स्वाक्षरीकर्ता ड्रॉवर बनतो कारण त्याला कंपनीने ठेवलेल्या खात्याच्या संदर्भात तसे करण्याचा अधिकार देण्यात आला आहे.

23 शेवटी, कंपनी मोरेटोरियममध्ये असल्याने आणि प्रतिवादींनी हे मान्य केले आहे की त्यांची केस अशी नाही की ते नुकसान भरपाई देण्यास असमर्थ आहेत, त्यांच्यापैकी प्रत्येकाने धनादेशाच्या रकमेच्या केवळ चार टक्के अनुदान देणे न्याय्य आणि न्याय्य आहे. अंतरिम देयकाच्या स्वरूपात अशी रक्कमदेखील तरतुदीच्या हेतूंची पूर्तता करेल आणि अपीलकर्त्याच्या व्यवसायास देखील मदत करेल.

प्रतिवादींचे म्हणणे

24 प्रतिवादींचे ज्येष्ठ वकील सिद्धार्थ दवे यांनी जोरदार युक्तिवाद केला की, एखाद्या कंपनीची अधिकृत स्वाक्षरी करणारा हा धनादेशाचा ड्रॉवर नसतो, ही कायद्याची सर्वमान्य स्थिती आहे. हा युक्तिवाद सिद्ध करण्यासाठी त्यांनी एन. हरिहर कृष्णन (**सुप्रा**) या न्यायालयाच्या निर्णयाचा आधार घेतला ज्यात असे म्हटले होते की, *"ज्या कंपनीच्या खात्यावर धनादेश काढला जातो त्या कंपनीच्या वतीने धनादेशावर स्वाक्षरी करणारी प्रत्येक व्यक्ती धनादेशाचा ड्रॉवर बनत नाही. अशी स्वाक्षरी करणारी व्यक्ती म्हणजे*

9[2012] 5 एससीआर 503: (2012) 5 एससीसी 661

धनादेशाची कंपनी/ड्रॉवरयांच्या वतीने धनादेशावर स्वाक्षरी करण्यासाठी अधिकृत व्यक्तीच असते.

25 अनिता हाडा *(सुप्रा)* ***यांच्या प्रकरणात केलेल्या निरीक्षणांसंदर्भात अपीलकर्त्याने केलेले युक्तिवाद फेटाळून*** लावताना दवे यांनी सांगितले की, या निकालात हे न्यायालय कंपनीच्या अधिकाऱ्यांवर फौजदारी जबाबदारी वाढविण्याचा प्रश्न हाताळत आहे आणि धनादेशाच्या अनादराची फौजदारी जबाबदारी प्रामुख्याने ड्रॉवर कंपनीवर येते आणि त्याद्वारे प्रभारी ना ही जबाबदारी दिली जाते. जेव्हा कलम १४१ अंतर्गत दिलेल्या अटींची पूर्तता केली जाईल तेव्हाच. त्यामुळे न्यायालयाने अधिकृत स्वाक्षरी करणारा ड्रॉवर ठरतो असे मानले नाही, तर अशा अधिकृत स्वाक्षरीदाराने कंपनीच्या खात्यावर काढलेल्या धनादेशाच्या आधारे फौजदारी दायित्व कंपनीकडून संचालक व इतर अधिकाऱ्यांपर्यंत पोहोचते हे स्पष्ट करण्यासाठी केवळ संदर्भ व निरीक्षण केले.

26 या तरतुदीच्या विवेचनाच्या संदर्भात कलम १४३-अ अन्वये 'ड्रॉवर'चा अर्थ उदारपणे आणि उद्दिष्टपूर्वक वाचला पाहिजे, हा अपीलकर्त्याचा युक्तिवाद कायद्याच्या अन्वयार्थावरील कायद्याच्या भूमिकेच्या विरुद्ध आहे, असेही नमूद करण्यात आले. पुढे म्हणणे असे आहे की दंडात्मक पुतळ्यांचे असे स्पष्टीकरण फौजदारी कायद्याच्या प्रस्थापित तत्त्वांच्या विरुद्ध आहे, कारण एखाद्या पक्षाचे दायित्व निश्चित करण्यासाठी दंडात्मक तरतुदी काटेकोरपणे वाचल्या पाहिजेत, विशेषत: जिथे विकृत दायित्व निश्चित

करायचे आहे. हे सिद्ध करण्यासाठी त्यांनी ***के. के. आहुजा विरुद्ध व्ही. के. व्होरा*** ***या खटल्यातील या न्यायालयाच्या निकालाचा आधार घेतला.***[10]

27 शेवटी, असे सादर केले गेले की कलम १३८ अंतर्गत गुन्ह्याची प्राथमिक जबाबदारी कंपनीचीच आहे आणि कंपनीचे व्यवस्थापन नंतरच आणि वैयक्तिकरित्या जबाबदार आहे. त्यामुळे केवळ कंपनीलाच धनादेशाचा ड्रॉवर मानायचे आहे. परिणामी, कलम १४३-अ चा काटेकोर अर्थ लावल्यास अंतरिम नुकसान भरपाई देण्याची जबाबदारी केवळ ड्रॉवर-कंपनीची आहे कारण या तरतुदीमध्ये कर्मचारी किंवा व्यवस्थापन किंवा कंपनीच्या स्वाक्षरीदाराने अंतरिम नुकसान भरपाई देण्याची तरतूद नाही.

10[2009] 9 एससीआर 1144: (2009) 10 एससीसी 48

<u>विश्लेषण</u>

२९ उच्च न्यायालयाने एनआय कायद्याच्या कलम ७ च्या स्पष्टीकरणात चेक जारी करणारी व्यक्ती म्हणून "ड्रॉवर" अचूकपणे ओळखले. एनआय कायद्याच्या कलम १३८ अंतर्गत जबाबदाऱ्या आणि दायित्वे समजून घेण्यासाठी हे स्पष्टीकरण मूलभूत आहे, जे स्पष्ट करते की ड्रॉवरने चेक सादर करताना त्यांच्या खात्यात पुरेसा निधी सुनिश्चित केला पाहिजे. कलम १४३ अ अन्वये संचालक किंवा इतर व्यक्तीही जबाबदार असाव्यात, हा याचिकाकर्त्यांचा युक्तिवाद वैधानिक भाषा आणि हेतूचा चुकीचा अर्थ लावतो. उच्च न्यायालयाच्या अचूक निरीक्षणानुसार प्राथमिक जबाबदारी ड्रॉवरवर अवलंबून आहे, पुरेसा निधी राखण्याची जबाबदारी ड्रॉवरवर आहे.

30 फौजदारी कायद्यातील विकृत दायित्वाविरुद्धचा सामान्य नियम अधोरेखित करतो की विशिष्ट वैधानिक तरतुदी अशा दायित्वाचा विस्तार केल्याशिवाय इतरांना केलेल्या कृत्यांसाठी सामान्यत: गुन्हेगारीदृष्ट्या जबाबदार धरले जात नाही. एनआय कायद्याचे कलम १४१ ही अशीच एक तरतूद आहे, ज्यात चेकच्या अनादरासाठी कंपनीच्या अधिकाऱ्यांवर जबाबदारी टाकण्यात आली आहे. हे तत्त्व कलम १४३ अ पर्यंत वाढविण्याचा, अंतरिम नुकसान भरपाईसाठी संचालक किंवा इतर व्यक्तींना वैयक्तिकरित्या जबाबदार धरण्याचा अपीलकर्त्यांचा प्रयत्न निराधार आहे. कलम १४१

अन्वये दायित्व हे केवळ कंपनीतील त्यांच्या पदावरून नव्हे, तर संबंधित व्यक्तीच्या वर्तनातून किंवा चुकण्यामुळे निर्माण होते, यावर उच्च न्यायालयाने योग्यच भर दिला.

31 कायदेशीर संस्था आणि अधिकृत स्वाक्षरी करणारे म्हणून काम करणार्या व्यक्ती यांच्यातील फरक महत्त्वाचा आहे. अधिकृत स्वाक्षरीकर्ते कंपनीच्या वतीने कार्य करतात परंतु कंपनीची कायदेशीर ओळख गृहीत धरत नाहीत. कॉर्पोरेट कायद्याचे मूलभूत असलेले हे तत्त्व हे सुनिश्चित करते की अधिकृत स्वाक्षरीकर्ते त्यांच्या कृतींद्वारे कंपनीला बांधू शकतात, परंतु ते त्यांची कायदेशीर स्थिती कंपनीमध्ये विलीन करत नाहीत. कलम १४३ अ अन्वये ड्रॉवर हा विशेषत: धनादेश देणाऱ्याला संदर्भित करतो, अधिकृत स्वाक्षरीदारांना नाही, या उच्च न्यायालयाच्या विवेचनाला हा फरक समर्थन देतो.

32 विशेषत: कलम १४३ अ आणि १४८ च्या संदर्भात वैधानिक विवेचनाचे तत्त्व उच्च न्यायालयानेही योग्य रीतीने लागू केले. जेव्हा वैधानिक भाषा स्पष्ट आणि निःसंदिग्ध असते, तेव्हा तिला त्याचा नैसर्गिक आणि सामान्य अर्थ दिला जावा, यावर न्यायालयाने भर दिला. कायद्याच्या साध्या भाषेतून लक्षात आल्याप्रमाणे कायद्याचा हेतू ड्रॉवरला जबाबदार धरणे हा आहे. कलम १४३ अ अंतर्गत अधिकृत स्वाक्षऱ्यांचा समावेश करण्यासाठी व्यापक अर्थ लावण्याचा अपीलकर्त्यांचा युक्तिवाद या तत्त्वाच्या विरुद्ध आहे आणि वैधानिक मजकुराद्वारे समर्थित नसलेल्या दायित्वाचा अन्यायकारक विस्तार होईल.

33 प्रस्थापित कायदेशीर उदाहरणांवर उच्च न्यायालयाचे अवलंबून राहणे त्याच्या विवेचनाला अधिक बळकटी देते. या निकालात ज्या न्यायालयीन उदाहरणांचा आधार घेण्यात आला आहे, त्यावरून वैधानिक तरतुदींचा शाब्दिक अर्थ लावण्याची गरज अधोरेखित होते. अधिकृत स्वाक्षऱ्यांना वगळून 'ड्रॉवर'ची व्याख्या धनादेश देणाऱ्याव्यक्तीपुरती मर्यादित ठेवण्याच्या उच्च न्यायालयाच्या निर्णयाचे हे दाखले समर्थन करतात.

34 अनिता हाडा ***(सुप्रा) प्रकरणातील निकालावर याचिकाकर्त्यांचा विश्वास*** [11] चुकीचा आणि संदर्भहीन आहे. कलम १४१ अन्वये खटला चालविण्यासाठी कंपनीला आरोपी म्हणून सामील करण्याची आवश्यकता या प्रकरणाने अधोरेखित केली असली, तरी कलम १४३ अ अन्वये अधिकृत स्वाक्षरीदारांना उत्तरदायित्व वाढविण्याचे समर्थन करत नाही. कलम १४३ अ च्या उद्देशाने संचालक किंवा अधिकृत स्वाक्षरी करणारे 'ड्रॉवर'च्या कक्षेत येतील, असे या निकालात कुठेही नमूद केलेले नाही. अपीलकर्त्यांचे स्पष्टीकरण अधिकृत स्वाक्षरीदार आणि ड्रॉवर्सच्या भूमिकेशी संबंधित आहे, जे एनआय कायद्याअंतर्गत भिन्न आहेत. अपीलकर्त्यांनी एकाच परिच्छेदावर विश्वास ठेवला आहे, जो नाही

त्यांच्या युक्तिवादाला पुष्टी देण्यासाठी त्यातील गुणोत्तराचा एक भाग तयार करा. परंतु या परिच्छेदात न्यायालयाने केवळ असे निरीक्षण नोंदवले की कलम १४१ नुसार फौजदारी दायित्व वाढविण्याच्या मर्यादित हेतूने अधिकृत स्वाक्षरी करणारा कंपनीसाठी ड्रॉवर बनतो.

11[2012] 5 एससीआर 503 : (2012) 5 एससीसी 661

35 एन. हरिहर कृष्णन (सुप्रा) ***यांनी सिद्ध केल्याप्रमाणे अधिकृत स्वाक्षरीकर्ता हा धनादेशाचा ड्रॉवर नसतो, असा युक्तिवाद प्रतिवादींनी केला.***[12] स्वाक्षरी करणारा केवळ कंपनीच्या वतीने स्वाक्षरी करण्याचा अधिकार आहे आणि तो ड्रॉवर बनत नाही, असे या निकालात स्पष्ट करण्यात आले आहे. प्रतिवादींचे स्पष्टीकरण या तत्त्वाशी सुसंगत आहे की दंडात्मक कायद्यांचा काटेकोरपणे अर्थ लावला पाहिजे, विशेषत: विकृत दायित्व निश्चित करताना. **के. के. आहुजा (सुप्रा) *मधील निकाल*** [13] या दृष्टिकोनाचे समर्थन करतो, दायित्व निश्चित करण्यासाठी दंडात्मक तरतुदी काटेकोरपणे वाचल्या पाहिजेत यावर जोर देतात.

36 शेवटी, अधिकृत स्वाक्षऱ्यांना वगळून धनादेश जारी करणारा म्हणून 'ड्रॉवर'चा काटेकोर अर्थ लावण्याचा उच्च न्यायालयाचा निर्णय योग्य आहे. हे विवेचन कायदेविषयक हेतू, प्रस्थापित कायदेशीर उदाहरणे आणि वैधानिक विवेचनाच्या तत्त्वांशी सुसंगत आहे. कलम १३८ अन्वये गुन्ह्याची प्राथमिक जबाबदारी कंपनीची असते आणि कलम १४१ मध्ये दिलेल्या विशिष्ट अटींमध्येच कंपनीचे व्यवस्थापन जबाबदार असते. त्यामुळे याचिकाकर्त्यांचे म्हणणे फेटाळले जाते आणि उच्च न्यायालयाचा निर्णय कायम ठेवला जातो. हा निर्णय चेक अनादर प्रकरणांबाबत कायद्याची स्पष्टता आणि सुसंगतता राखतो, एनआय कायद्यांतर्गत जबाबदार पक्षांना योग्य रित्या जबाबदारी सोपविली जाते याची

12[2017] 9 एससीआर 324: (2018) 13 एससीसी 663

13[2009] 9 एससीआर 1144: (2009) 10 एससीसी 48

खात्री करतो. त्यामुळे या न्यायालयासमोर मांडलेल्या कायद्याच्या प्रश्नाचे उत्तर नकारार्थी दिले जाते.

37 त्यानुसार अपील फेटाळले जाते. प्रलंबित अर्ज असल्यास त्यांचा निपटारा केला जाईल.

खटल्याचा निकाल : अपील फेटाळले .

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वार हा पक्षकारास त्याच्या /तिच्या मातृभाषेत त्याचा अर्थ समजून घेण्यापूरता मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही करणाकरीता कराता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन विश्वासनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पआदन आणि अमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.